

πλευρὰν τοῦ γωνιαίου πύργου (Πί ν. 410 α) καὶ ἓνα ἄλλο μὲ τὴν δυτικὴν (Πί ν. 410 β). Εἶναι ὠκοδομημένοι μὲ λίθους καὶ ὀπτοπλίνθους. Ὁ πρῶτος εἶχε καμάραν, ἡ ὁποία κατέρρευσεν, ὁ δεῦτερος δὲ ὀριζοντίαν στέγην, κατεσκευασμένην ἐκ διφόρων μαρμάρων εἰς δευτέραν χρῆσιν. Εἶχον καὶ οἱ δύο στενὴν εἴσοδον εἰς μίαν τῶν στενῶν πλευρῶν των. Ὁ πρῶτος εἶχε καὶ ἓν εἶδος ἐνδιαμέσου δαπέδου, ἐκ δύο μεγάλων πλακῶν διατρήτων, ὅπως τὰ δάπεδα τῶν «χώρων» εἰς τὰ «columbaria». Ὁμοίους τάφους ἀνεσκαψεν εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς νοτίου πλευρᾶς τοῦ τείχους καὶ ὁ Σωτηριάδης. Καὶ οἱ κτιστοὶ τάφοι δὲν μᾶς ἔδωσαν κτερίσματα. Ἄν τὸ ὑπ' ἀριθ. 7 νόμισμα τοῦ Πρόβου ἀποτελεῖ ἔνδειξιν στρωματογραφικὴν διὰ τὴν χρονολόγησιν τοῦ ὁμαδικοῦ τάφου τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ γωνιαίου πύργου, τότε καὶ τὰ ἄλλα μεταγενέστερα νομίσματα τῆς ἀνασκαφῆς δικαιολογῶνται ἀπὸ τοὺς ἀκόμη μεταγενεστέρους τάφους, οἱ ὅποιοι θὰ πρέπει νὰ προηγούνται ὡς ὁδηγοὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀσβεστοκτίστου περιβόλου.

Ἄν καὶ δὲν ἀποτελεῖ ἐντατικὴν προσπάθειαν διὰ τὴν ἀναζήτησιν τοῦ ἱεροῦ τοῦ Διός, τὸ ὅποιον πιστεύομεν ὅτι θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ μᾶλλον κάπου ἐξωτερικῶς τοῦ νοτίου περιβόλου, δοκιμαστικὴ τάφος ἀνατολικῶς τοῦ κοίλου τοῦ θεάτρου καὶ εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ οὐδὲν δυστυχῶς ἀπέδωσεν, εἰ μὴ μόνον μεταγενέστερον ἀρχιτεκτονικὸν μέλος καὶ πολλὰ ἄλλε-πάλληλα στρώματα ἀμμοχαλικῶν καὶ κροκαλῶν.

Μία ἄλλη τάφος, εἰς τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν, ἀλλὰ πολὺ νοτιοανατολικώτερον, εἰς τὰ χωράφια τῶν Ν. Ζαβαντία καὶ Κ. Τσιούτρα, ὅπου ἡ βλάστησις ἀπετέλεσεν ἔνδειξιν, ὅτι ἦτο δυνατόν εἰς βάθος νὰ εἶχομεν ἐρείπια, ἀπεκάλυψε μὲ τὴν πρόοδον τῶν ἐργασιῶν «πόδιόν» τι, τὸ ὅποιον δὲν ἀνεσκάφη εἰσέτι ὀλοτελῶς. Εἰς τὸ σημεῖον τῆς εὐθυνηρίας τοῦ ἀναβλύζει ὕδωρ. Ἀπὸ τὰ ἀσβεστόκτιστα χαλάσματα τῆς ἐπιχώσεως, τοὺς χονδρὸς ὀπτοπλίνθους, τὴν ἐργασίαν τῶν λίθων καὶ τὴν τομὴν τῆς ἐπιστέψεως των (Πί ν. 410 γ - ζ') συμπεραίνομεν ὅτι πρόκειται περὶ κατασκευάσματος τῶν χρόνων τῆς ὀψίμου ἀρχαιότητος. Πέραν τοῦ βορειοανατολικοῦ τμήματος τοῦ «ποδίου» ἔχομεν τὴν ἀρχὴν ἑνὸς ἀψιδωτοῦ τοίχου, ὁ ὅποιος δὲν ἀπεκαλύφθη εἰσέτι πλήρως.

Εἰς τὴν ἔκθεσίν μας ἐπισυνάπτομεν σημεῖωμα τῆς Ἐπιμ. Ἀρχαιοτήτων κ. Μ. Οἰκονομίδου, ἡ ὁποία εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ καθάρσῃ καὶ νὰ ἐξετάσῃ τὰ νομίσματα τῆς ἐφετηνῆς πρώτης περιόδου, διὰ τοῦτο δὲ τὴν εὐχαριστοῦμεν θερμῶς καὶ ἐδῶ.

Γ. ΜΠΑΚΑΛΑΚΗΣ

*

Νομίσματα ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Δίου

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνασκαφικῆς περιόδου εἰς τὸ Δίον τῆς Μακεδονίας, τὸ θέρος τοῦ 1963, εὐρέθησαν δέκα ὀκτὼ χαλκᾶ νομίσματα σχετικῶς καλῆς διατηρήσεως, πλὴν ἑνὸς τελείως ἐφθαρμένου, τῶν ὁποίων ἡ περιγραφή παρατίθεται κατωτέρω.

Μακεδονία

Περδίκκας Γ' (364 - 359 π.Χ.)

Ἐμ. Κεφαλὴ Ἡρακλέους δεξ. Ὅπ. Ἐπιγραφή ἐφθαρμένη. Λέων πρὸς δεξ. θραυὸν δόρυ ↑, πρβλ. Sylloge DNM ἀριθ. 519 - 521. Εὐρέθη ἀνατολικῶς τοῦ πύργου '63 α καὶ εἰς βάθος 1 μ. Ἡμερ. ἀριθ. 2 (21 - 6 - 1963).

Φίλιππος Β' (359 - 336 π.Χ.)

Ἐμ. Ἀνδρική νεανικὴ κεφαλὴ δεξ. Ὅπ. [ΦΙ] ΛΙΠΠΟΥ Ἰππεὺς πρὸς δεξ. ←, πρβλ. Gaebler πίν. XXXI, ἀριθ. 9 καὶ Sylloge ἔ.ἀ. ἀριθ. 581 κ.ἔ. Εὐρέθη εἰς τὴν τάφρον τοῦ ΝΔ. γωνιαίου πύργου εἰς βάθος 3.25 μ. Ἡμερ. ἀριθ. 10 (29 - 6 - 1963).

Φίλιππος Β' (;)

Ἐμ. Ἀνδρική νεανικὴ κεφαλὴ ἀρ. Ὅπ. Ἐπιγρ. ἐφθ. Ἰππεὺς πρὸς δεξ. ↓, πρβλ. Weber πίν. 79, ἀριθ. 2068 καὶ Sylloge ἔ.ἀ. ἀριθ. 1146. Εὐρέθη παρὰ «τὴν τομὴν Σωτηριάδης», εἰς βάθος 2 μ. Ἡμερ. ἀριθ. 12 (1 - 7 - 1963).

Κάσσανδρος (316 - 297 π.Χ.)

1) Κεφαλὴ Ἡρακλέους δεξ. Ὅπ. ΒΑΣΙΛ[ΕΩΣ] ΚΑΣΣΑΝΔ[ΡΟΥ] Ἰππεὺς πρὸς δεξ. ← πρβλ. Gaebler πίν. XXXII, ἀριθ. 7 καὶ Sylloge ἔ.ἀ. ἀριθ. 1146. Εὐρέθη εἰς ἀπόστασιν 5.70 μ. ἀνατολικῶς τοῦ πύργου '63 α καὶ εἰς βάθος 1 μ. Ἡμερ. ἀριθ. 3 (21 - 6 - 1963). 2) Ἐτερον νόμισμα τοῦ αὐτοῦ τύπου, ἔχον διάφορα μονογραφήματα. ↓, πρβλ. S. ἔ.ἀ. ἀριθ. 1148. Εὐρέθη εἰς ἀπόστασιν 6.20 μ. ἀνατολικῶς τοῦ πύργου 63 α καὶ εἰς βάθος 1.76 μ. Ἡμερ. ἀριθ. 4 (22 - 6 - 1963).

3) Ὅμοιον μὲ τὰ δύο προηγούμενα, ἀλλὰ μονογρ. ἐφθ.¹ ↓. Εὐρέθη εἰς τὸ ὄρυγμα Α' τοῦ πύργου '63 α. Ἡμερ. ἀριθ. 15 (8 - 7 - 1963).

Ἀντίγονος Γονατᾶς (277 - 239 π.Χ.)

1) Ἐμ. Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κορινθιακοῦ κρᾶνου δεξ. Ὅπ. Πᾶν καὶ τρόπαιον Α', πρβλ. S. ἔ.ἀ. ἀριθ. 1205 κ.ἔ. Εὐρέθη εἰς τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ γωνιαίου πύργου, εἰς βάθος 2.80 μ. Ἡμερ. ἀριθ. 9 (28 - 6 - 1963).

2) Ὅμοιον ↑. Εὐρέθη εἰς τὴν ἐσωτερικὴν πλευρὰν τοῦ τείχους, εἰς τὴν τομὴν Α τοῦ πύργου '63α,

1. Ἡ κοπὴ καὶ τῶν τριῶν νομισμάτων τοῦ Κάσσανδρου μεταξὺ τοῦ 306 - 297 π.Χ.

εις τὰ χώματα τῆς ἀποχωματώσεως. Ἡμερ. ἀριθ. 18 (12 - 7 - 1963).

3) Ἐμ. Κεφαλῆ Ἡρακλέους δεξ. Ὅπ. Ἰππεύς δεξ. Β [Α], ἐμπροσθεν Ε, κάτωθεν ←. Τύπος, πρβλ. S. ἔ.ἀ. ἀριθ. 1214 κ.ἔ. Εὐρέθη εἰς τὴν Δ. πλευρὰν τοῦ πύργου '63 γ, 1.10 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν θεμελίωσιν του. Ἡμερ. ἀριθ. 17 (10 - 7 - 1963).

Δίον (Μακεδονίας)

Σεπτίμιος Σεῦηρος

Ἐμ. IMP CL SEPT SEVER. . . . Προτομή τοῦ αὐτοκράτορος δαφνοστεφῆς δεξ. Ὅπ. COLO. . . . Δίστυλος ναὸς καὶ ἐντὸς αὐτοῦ Ἀσκληπιὸς ἰστάμενος δεξ. Ἐν τῷ ἐξέρῳ DIENSIS ↓². Εὐρέθη εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἐλλείποντος πύργου '63 ε. (Ἡμερ. ἀριθ. 16 (10 - 7 - 1963).

Καρακάλλας

Ἐμ. MAVR ANTONIN. . Προτομή τοῦ αὐτοκράτορος δαφνοστεφῆς δεξ. Ὅπ. [CO]L IVL DIEN. . . Ἀθηνᾶ ἰσταμένη πρὸς ἄρ., κρατοῦσα φιάλην καὶ σκῆπτρον. ↑ πρβλ. Mionnet Sup. III, σ. 64, ἀριθ. 406. Εὐρέθη εἰς τὴν τάφρον τοῦ τείχους, Δ. τοῦ πύργου '63 α, εἰς βάθος 1.50 μ. Ἡμερ. ἀριθ. 1 (20 - 6 - 1963).

Θεσσαλονίκη

Μ. Αὐρήλιος

Ἐμ. . . . NEINO. . . . Προτομή τοῦ αὐτοκράτορος δαφνοστεφῆς δεξ. Ὅπ. . . . ΛΟ. . ΚΕΩΝ Νίκη πρὸς δεξ., κρατοῦσα στέφανον καὶ κλάδον φοῖνικος. ↓ Πρβλ. Sylloge ἔ.ἀ. ἀριθ. 413. Εὐρέθη εἰς τὰ χώματα, τὰ ὅποια προέρχονται ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ ἐλλείποντος πύργου '63 ε. Ἡμερ. ἀριθ. 13 (2 - 7 - 1963).

Λοκρὶς (338 - 300 π.Χ. περίπου)

Ἐμ. Κεφαλῆ Ἀθηνᾶς μετὰ κορινθιακοῦ κράνουσ δεξ. Ὅπ. ΛΟΚ [ΡΩΝ] Σταφυλὴ ↑ Πρβλ. BMC σ. 7, ἀριθ. 57 κ.ἔ. Εὐρέθη εἰς βάθος 2.70 μ. ἀπὸ τῆς ΝΔ. γωνίας τοῦ γωνιαίου πύργου, παρὰ τὸ ἀρχικὸν

2. Παρόμοιος τύπος ὀπισθίας πλευρᾶς, πρβλ. Sylloge ἔ. ἀ. ἀριθ. 159, ἐποχῆς Γορδιανοῦ III.

δάπεδόν του (στρώμα). Ἡμερ. ἀριθ. 6 (26 - 6 - 1963).

Αὐρηλιανὸς (270 - 275 μ.Χ.)

Ἀντωνιανὸς ↑ IMPAVRELIANVS AVG Προτομή τοῦ αὐτοκράτορος ἀκτινοστεφῆς δεξ. Ὅπ. ORIENS AVG Ὁ Ἥλιος βαδίζων πρὸς δεξ.³ Πρβλ. RIC τόμ. VI, σ. 272, ἀριθ. 64. Εὐρέθη εἰς τὰ χώματα, τὰ ὅποια προέρχονται ἀπὸ τὸν τάφον τῆς Α. πλευρᾶς τοῦ ὀρύγματος, εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἐλλείποντος πύργου '63 ε εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἄνω πέρατος τοῦ πρώτου σωζομένου δόμου. Ἡμερ. ἀριθ. 14 (4 - 7 - 1963).

Πρόβος (276 - 282 μ.Χ.)

Ἀντωνιανὸς ↑ IMPCMAVRPROBVS AVG Προτομή ἀκτινοστεφῆς τοῦ αὐτοκράτορος δεξ. Ὅπ. VIRTVS AVG VSTI. Ὁ αὐτοκράτωρ πρὸς ἄρ. στέφανον τρόπαιον αἰχμάλωτος ἄρ. Νομισματοκοπεῖον Ρώμης. Πρβλ. RIC τόμ. VII, σ. 42, ἀριθ. 243. Εὐρέθη εἰς τὸ βάθος τοῦ δαπέδου τοῦ παρὰ τὸν γωνιαῖον πύργον (ἀνατολικῶς) ὁμαδικοῦ τάφου, εἰς τὴν Ν. πλευρὰν του. Ἡμερ. ἀριθ. 7 (27 - 6 - 1963).

Κωνσταντῖος Β' (337 - 361 μ.Χ.)

1) Ἀσσάριον DN CONSTAN. . . . . Προτομή μετὰ διαδήματος τοῦ αὐτοκράτορος δεξ. Ὅπ. [FEL TEMP REPA] RATIO. Στρατιωτῆς διατρυπῶν διὰ τοῦ δόρατος ἔφιππον ἔχθρον. Πρβλ. COHEN ἀριθ. 45. Εὐρέθη εἰς τὴν ἐσωτερικὴν πλευρὰν τοῦ τείχους (τομὴ Δ τοῦ πύργου '63 α) καὶ εἰς βάθος 0,70 μ. Ἡμερ. ἀριθ. 8 (28 - 6 - 1963).
2) Ὅμοιον. Εὐρέθη παρὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ γωνιαίου πύργου καὶ εἰς βάθος 1.33 μ.⁴ Ἡμερ. ἀριθ. 5 (24 - 6 - 1963).

Καὶ τέλος ἐν τελείῳ ἐφαρμμένον βανδαλικὸν νόμισμα, εὑρεθὲν κατὰ τὸ Α. ἄκρον τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ ΝΔ. πύργου εἰς βάθος 2.20 μ. Ἡμερ. ἀριθ. 11 (29 - 6 - 1963).

ΜΑΝΤΩ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΟΥ

3. Ἐκόπη ἐν Ρώμῃ μεταξὺ τοῦ 274 - 275 μ.Χ., πρβλ. M. Thompson, The Athenian Agora, σ. 27, ἀριθ. 582.

4. Καὶ τὰ δύο ἀσσάρια ἐκόπησαν μεταξὺ τοῦ 348-361 μ.Χ., πρβλ. M. Thompson, ἔ. ἀ. σ. 43.

*